

² Minus etenim mirarer, si misceri omnia fortuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector^a exaggerat, qui cum saepe bonis jucunda, malis aspera, contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat, nisi causa deprehendatur, quid est quod à fortuitis casibus diff. ferre videatur? ³ Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignoratā ratione, temerarium confusumque credatur. Sed tu quamvis causam tantæ dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, rectè fieri cuncta ne dubites.

INTERPRETATIO.

a auget.

NOTE.

Verbera, carnifices, robur, pix, laminationa, teda.

² Minus etenim mirarer, &c.] II. Boëtius eò magis miratur, bonis adversa, malis prospera accidere, quid Deus infinitè sapiens, bonus, & potens, mundum regat: Deus enim accusari non potest aut ignorantia, quâ nesciat haves; aut malitia, quâ velit; aut impotentia, quâ sciens volensque haves nequeat mutare. Id mirabatur etiam David Psal. 72. *Mei autem panè moti sunt pedes, panè effusi sunt gressus mei, quia*

zelavi super iniquos pacem peccatorum videns. Id etiam mirabatur Jeremias cap. 12. *Quare via impiorum prospera, bene est omnibus qui pravaricantur & inique agunt?*

³ Nec mirum, &c.] III. Philosophia respondet, hanc admirationem, ut ceteras, oriri ex ignorantia causa: sed ignorantiam hanc non esse legitimum argumentum, ex quo concludi possit, Deum non esse bonum mundi rectorem, aut omnia non rectè fieri: sicut deinceps eadē Philosophia probabit.

METRUM V.

METRUM V.

CARMEN, quod dici potest constare duplice genere versuum tetrametrorum alternorum, quorum prior trochæo, posterior spondeo incipit: uterque autem post primum pedem, spondeum, vel iambum, vel dactylium habens cum syllabâ superstite, quam vocant cœsuram, dactylo & spondeo finitur. Excipitur tamen vigesimus versus, cuius primus pes est iambus, & secundus tribrachus.

ARGUMENTUM.

DCIRCO, inquit Philosophia, vulgus miratur effecta cœlestia, terrestria autem non miratur, quod horum noscat, illorum ignoret causas.

Si quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
Cur regat tardus plaustra Bootes,
Mergatque seras æquore flamas,
⁵ Cùm nimis celeres explicet ortus,
Legem stupebit ætheris alti.

INTERPRETATIO.

Si quis ignoret, stellas Urſa verti prope | *habet ortum velociorem, lentus agat currunt*
supremum polum, hic admirabitur vehe- | *ſuum, & numquam demittat ignes suos,*
menter legem cœli sublimis, quâ Bootes, qui | *tardos in mare.*

NOTE.

¹. *Arcturi.*] Arcturus dicitur ab ἀρκτης urſa & ὄυρα cauda, quasi urſa cauda, est stella omnium, ex quibus major Urſa constat, maximè polo vicina: unde dici solet stella polaris: quare cum polus arcticus ab hac urſa sic vocatus, nobis semper appareat, utpote nostro horizonte sublimior, idcirco stella hæc, ceu antipodas horreat, numquam occidit: hinc Virgil. I. Georg. v. 246.

Arctos oceanī metuentes aquore tingi.
Scilicet propter odium Junonis, ut fin-

gunt poëtae, que quod majorem ursam in cœlum admissam ægrè ferret, Tethyn rogavit, ne suis hanc pellicem fineret aquis lavari.

Idem Arcturus vocatur etiam Arctophylax, & Bootes, de quo fit sermo in 3. ver. su. Arctophylax quidem sive custos urſe sive, ut loquitur Ovidius, custos Eri- manthidos urſa, quod videatur ursam, quam semper comitatur, custodire. Bootes vero sive bubulus, quia stellis formam boum curruisque referentibus

Oo

mentis hæserit firmitati, motu carens, fati quoque^a supergreditur necessitatem. ⁷ Igitur uti est ad^b intelligentiam ratiocinatio; ad id quod est, id quod significatur; ad æternitatem tempus; ad punctum medium circulus: ita est fati series mobilis ad providentiam stabilem simplicitatem.
^{5.} Ea series cælum ac sidera movet, elementa in se invicem temperat, & alternâ commutatione transformat. Eadem^c nascentia, occidentiaque omnia per similes fetum, seminumque renovat progressus. Hæc actus eriam, fortunasque hominum indissolubili caularum connexione constringit: quæ cùm ab immobilis providentia profiscantur exordiis, ipsas quoque^d immutabileis esse necesse est. Ita enim res optimè reguntur, si manens in divinâ mente simplicitas, indeclinabilem caularum ordinem promat; hic vero ordo res mutabileis, & alioqui temere flucturas propria^e incommutabilitate coercent. Quo sit, ut tametsi vobis hunc ordinem minimè considerare valentibus, confusa omnia perturbataque videantur, nihilo minus tamen suis modis ad bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali causâ ne ab ipsis quidem improbis fiat: quos, ut^f uberrimè demonstratum est, bonum quarentes pravus error avertit, & ne dum ordo de summi boni caridine profiscens, à suo quemquam defletat exordio. ^{8.} Quæ verò, inquires, potest ulla iniquior esse confusio, quæ ut bonis tum ad-

INTERPRETATIO.

^a transcendit. ^b intelligentiam. ^c series. ^d fortunas. ^e constantia. ^f abundans.

NOTÆ.

Iatius patere fato, quatenus quæcumque fato subsunt, hæc etiam providentia subjiciuntur; sed quæcumque subjiciuntur providentia, hæc non ita fato subsunt: non quod res ulla creata possit, Deo non modificante, modificari; sed quod non omnis res creata æquè sit mutabilis: cùm enim fatum sit dispositio rebus mobilibus inhærens, ex rebus creatis quædam magis, quædam minus fato subjici, dicuntur, prout magis aut minus à primâ mente discendentis magis aut minus obnoxia sunt mutationi: quod Philosophia exponit exemplo plurium orbium circa immotum eundem axem ita aëtorum, ut quod ad axem magis aut minus accedunt, eò minori aut majori motu cieantur.

^{8.} Quæ vero, inquires, potest ulla, &c.] IV. Philosophia ex predictis principiis infert, non minus providentia quæ fati esse, quod bonis etiam adversa, & malis etiam prospera contin-

versa, tum prospera, malis etiam tum optata, tum odiosa contingant? Num igitur eâ mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbos censuerint, eos quoque, uti existimant, esse necesse sit? Atqui in hoc hominum judicia^a depugnant, & quos alij premio, alij supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, ut aliquis possit bonus, malefice discernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici solet, animorum? Non enim dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis verò amara convenient. Cur ægri etiam quidam lenibus, quidam vero acribus adjuvantur. At hoc medicus, qui sanitatis ipsius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoscit, minimè miratur. Quid verò aliud animorum salus videtur esse, quam probitas? quid ægritudo, quam vitia? Quis autem alius vel servator bonorum, vel malorum depulsor, quam rector ac medicator mentium Deus? Qui, cùm ex altâ providentia^b speculâ respicit, quid unicuique conveniat, agnoscit, & quod convenire novit, accommodat. Hinc jam sit illud fatalis ordinis insigne miraculum, cùm ab sciente geritur, quod stupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, ^c de divinâ profunditate perstringam, ^d de hoc, quem tu justissimum & æqui servantissimum putas, omnia scienti providentia diversum videtur. Et viætricem quidem causam diis, viætam vero Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. Hic igitur quidquid citra spem videoles geri, rebus quidem ordo est: opinioni verò tuæ perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene moralis, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat adversi, desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque sapiens dispensatio ei, quem deteriorem facere possit adversitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. Est alius cunctis virtutibus absolutus, sanctusque ac Deo proximus: hunc contigi quibuslibet adversis nefas providentia judicat, adeò, ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat.

INTERPRETATIO.

^a inter se opponuntur. ^b vigiliâ, hoc est [videt. ^c Philosophia peritus. ^d omnia loco, unde vigiles longius proficiunt. ^e de [quidem recte sunt, sed de eorum eventu Deo incomprehenso. ^f quod tu putas male judicas.

NOTÆ.

gant: sive quia quos probos improbosque homines censem, hi tales non sunt, Deo judge: sive etiam quia ut corporum sic mentium diversa est temperies.

Primum quidem quod homines ignorent, Deus verò perfectissime noscat omnium hominum cogitationes, fieri potest ut humanum divinumque judicium de bonis perversisque homini-

PROSA VI.

ARGUMENTUM.

PHILOSOPHIA, indicatā materiā deinceps tractandā, & modo quo disputabitur, ponit cūm providentia divinæ, tum fati definitionem: unde hoc illi ita subjici demonstrat, ut non minus providentia divinæ, quam fati sit, & probos tristibus & improbos optatis nunc affici,

IT A est, inquam. Sed cūm tui muneris sit latentium rerum causas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quæso^a ut hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maximè perturbat, edisseras. Tum illa paullisper arridens, Ad rem me, inquit, omnium quæ situ maximam vocas, cui vix^c exhausti quidquam satis sit. Talis namque materia est, ut unâ dubitatione succisâ, innumerabiles aliae, vellut^d hydræ capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo igne coérceat.^b In hac enim de providentia simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac prædestinatione divinâ, de arbitrij libertate quæri solet: quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hæc quoque te nosse, quædam medicinæ tuæ portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid^e delibare conabimur. Quod si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas voluptatem, dum nexus sibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam.

INTERPRETATIO.

a ut hæc de re dicas tuam sententiam. | curarum. d serpentis plurimum capium, b exponas. c dici potest aliquid satis ac- | e leviter attingere.

NOTE.

1. In hæc enim de providentia simplicitate, &c.] I. Philosophia indicat materiam deinceps sibi tractandum, in quâ, unâ dubitatione succisâ, innumerabiles aliae oriuntur: hujusmodi sunt divina providentia, fatum, concordia libertati-

tis humanæ cum divinâ prænotione, Hydra autem, cuius similitudine nunc utitur Philosophia, quinquaginta vel ut alij volunt, centum habebat capita, quorum uno abeo, duo renascuntur, donec Hercules, amputato uno-

CONSOLATIONIS PHILOSOPHIAE. LIB. IV. 293

5. Tum velut ab alio orsa principio, ita disseruit. Omnia genera-
tio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid
aliquo movetur modo, causas, ordinem, formas ex divinæ men-
tis^f stabilitate sortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce composita, mul-
tiplicem rebus gerendis modum statuit. Qui modus cūm in ipsâ divi-
næ intelligentiæ puritate conspicitur, providentia nominatur: cūm
vero ad ea quæ movet, atque disponit, refertur, fatum à veteribus
appellatum est. Quæ diversa esse facile liquebit, si quis utriusque
vim mente conspicerit. Nam providentia est illa ipsa divina ratio
in summo omnium principi constituta, quæ cuncta disponit:

INTERPRETATIO.

a constantiâ.

NOTE.

quoque capite, vulneri ignem admov-
rit. De Lernæ hâc bestiâ infra dice-
tur metro 7. hujus lib. v. 22.

2. Tum velut ab alio orsa principio.] II. Philosophia indicat modum, quo deinceps disputabitur. Nimirum cūm Deus non minus sit causa prima, quam finis ultimus rerum omnium, Philosophia ad suum institutum probandum argumenta desumere potest à Deo in utroque hōc genere causa: quæ autem ha-
ctenus expositæ sunt rationes, hæc à Deo
veluti sine acceptæ sunt: quare quæ deinceps afferentur, ipse à Deo velut à cau-
sâ efficiente primâ accipientur: hinc Philosophia incipit: quicquid, inquit,
creatur, conservatur, & aliquo modo
afficitur, illud à Deo velut à primâ
causâ creatur, conservatur, & modifi-
catur: quod enim id eodem eoque sim-
pliци semper modo fiat, propterea ab
unâ eaque simplici mente, nimurum
Deo fiat, necesse est. Sic divina mens
multiplicem rebus gerendis modum statuit,
qui modus cūm in ipsâ divina intelligentia
puritate conspicitur, providentia nominatur;
cūm vero ad ea quæ movet atque dis-
ponit, refertur, fatum à veteribus appelle-
latur.

Sit-ne puritas vox latina, dubitatur.
Alij aiunt, alijs negant. Scioppius in
animadversionibus in Vossium, sum
huic dictioni jus latinitatis restituere
conatus, ait: sin autem impuritatem Vos-
sii latinius esse assentitur propter Ciceronis
auctoritatem, iussus quoque iudicio puritas

minimè barbarum videri debet... Meo
ergo iudicio potest jam Vossius securum esse ani-
mo, & quamvis in veterum auctorum li-
bris qui sunt reliqui (cūm maximam eo-
rum partem interiisse, eoque innumeras
vocum latinarum jačuram factam esse con-
stet) puritatis vocabulum non invenitur:
quia tamen impuritatem in Cicerone legi-
mus, non habet cur seipsum unâque secum
alios doctissimos homines in vulgi barbari-
turban conficiat.

At quamvis Cicero dixerit infinitatem
confirmationem, Terentiusque infortu-
num; non inde sequitur, finitatem
confirmationem, fortunum voces esse la-
tinias.

3. Nam providentia, &c.] III. Phi-
losophia afferit definitionem divinae pro-
videntiae: est, inquit, illa ipsa divina
ratio in summo omnium principi constituta,
qua cuncta disponit. Quæ quidem defi-
nitio, quia ab omnibus Theologis pro-
pugnatur, ideo diligentius videtur ex-
ponenda. Igitur

Dicitur 1. ratio: cūm enim ratio dicatur
à reor, cumque reor idem sit quod
potu sive cogito, propterea cogitatio omni-
nis rectè dicitur ratio: hinc autem fa-
ctum arbitror, ut ratio eriam Tullio sit
mens, intelligentia, consilium, judi-
cium, argumentatio, institutum & cæ-
tera id genus. Omnis autem providen-
tia quædam est cogitatio: quandoqui-
dem quædam est qualitas menti insita,
cujus mens ipsa proximè conscientia est.

Igitur providentia est ratio.
Oo iij

4. fatum vero inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque necit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur: fatum vero singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut 5. hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata^a prospetū, providentia sit: eadem vero adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentia simplicitate procedit. Sicut enim artifex facienda rei formam mente percipiens, 10. movet operis effectum, & quod simpliciter, præsentarieque prospexerat, per temporaleis ordines, ducit: ita Deus providentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit: fato vero hæc ipsa, quæ dispositus, multipliciter, ac temporaliter administrat.

INTERPRETATIO.

a notione. b & imaginando.

NOTE.

Verum cum cogitatio duplices sit generis, nimirum notio & voluntas, quæstio est inter Theologos, utrum providentia sit notio tantum, utrum voluntas tantum; utrum notio simul & voluntas; quod ultimum video pluribus probari, quamquam idem inter se disputent, utra ex his duabus cogitationibus præcipua sit in ipsa providentia? Hinc Providentia divina à Ludovico Vives definitur, voluntas Dei consilio universa gubernantis.

Dicitur 2. *divina*: nam providentia dici potest de omni mente, sive divinâ, sive etiam creatâ: imò cum providentia, auctore Tullio, sit per quam futurum aliquid videtur antequam factum sit; cum nominis, nihil est aliud, quam divinæ voluntatis signum, sive dictum divinum: nam iudicio Varronis, quod Parcae constituerunt nascenti, a fando fatum est dictum: atque hoc modo S. Aug. l. 5. de civit. D. cap. 9. ait, apud Christianos esse fatum: non enim, inquit, abnuere possumus esse scriptum in literis sanctis: semel locutus est Deus... quod enim dictum est. semel locutus est, intelligitur immobiliter, hoc est, incommutabiliter est locutus, sicut novit incommutabiliter omnia que futura sunt, & qua ipse facturus est. Lucanus in nono

— Non vocibus ullis

de omnibus, & cap. 8. attingit à fine ad finem fortiter & disponit omnia suaviter.

Dicitur 4. que cuncta disponit: quoniam providentia mens est, pro eo quemlibi proponit fine, materiam sibi subiectam suo quamque ordine & loco poneare. Hinc providentia divina definitur a S. Thoma ratio ordinis rerum in fine.

4. *Fatum vero inhærens, &c.*] IV. Philosophia subiicit definitionem fati: fatum, inquit, est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque necit ordinibus: quod etiam clarius interpretari conabimur.

Primum igitur fatum, interpretatione nominis, nihil est aliud, quam divinæ voluntatis signum, sive dictum divinum: nam iudicio Varro, quod Parcae constituerunt nascenti, a fando fatum est dictum: atque hoc modo S. Aug. l. 5. de civit. D. cap. 9. ait, apud Christianos esse fatum: non enim, inquit, abnuere possumus esse scriptum in literis sanctis: semel locutus est Deus...

5. *Si immo omnium principe constituta*: quia providentia divina est attributum Dei, quatenus Deus est summus omnium princeps: summi quippe principis est, providere omni bus. Sapientia 6. *Aequaliter cura est illi*,

Sive igitur, famulantibus quibusdam providentia divinis spiritibus, fatum exercetur, seu anima, seu tota inserviente natura, seu cælestibus siderum motibus, seu angelicâ virtute, seu dæmonum variâ solertia, seu aliquibus horum, seu omnibus fatalis series texitur; illud certe manifestum est, immobilem, simplicemque gerendarum formam rerum esse providentiam: fatum vero eorum, quæ divina simplicitas gerenda dispositus, mobilem nexum, atque ordinem temporalem.

Quo fit, ut omnia quæ fato subsunt, providentia quoque subjecta sint; cui ipsum etiam subjetat fatum. Quædam vero, quæ sub providentia locata sunt, fati seriem superent. Ea vero sunt, quæ prius propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excidunt. Nam ut orbium circum eundem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa quem versentur, existit: extimus vero majore ambitu rotatus, quanto à puncti mediæ individualitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur: si quid vero illi se medio connectat & societ, in simplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere cessat. Simili ratione quod longius à primâ mente discedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tanto aliud fato liberum est, quantò illum rerum cardinem vicinius petit. Quod si supernæ

INTERPRETATIO.

a Deo.

NOTE.

Numen eget, dixitque semel nascentibus auctor.

Quicquid scire licet.

Deinde fatum est dispositio: quia est ipsa res creata, corpus nimurum, aut mens suo tempore, loco, aut quocumque alio modo affecta: id quippe est Dei volentis jussum dictumque.

Præterea dispositio hæc inhæret rebus mobilibus: est enim fatum, modus rei duntaxat creatæ: utpote quæ nec fieri, nec conservari, nec quocumque modo affici, nisi divinâ voluntate, cuius illa dispositio est signum, potest.

Insuper per hanc dispositionem rebus mobilibus inhærentem divina providentia suis quæque necit ordinibus: nam equidem, inquit Q. Curtius, aeternâ constitutione crediderim nexusque causarum latentium & multo ante destinatarum suum quæque ordinem immutabili lege percurrere. Uno verbo farum est ipse patendi agendique modus, quo res mobilis ab immobili Deo sapientissime afficitur: quod evi-

dentius patebit consideranti sequentia providentia & fati discrimina, quæ deinceps à Philosophiâ proponentur, veluti quædam prædictæ utriusque definitionis consecaria.

5. *Sive igitur famulantibus, &c.*] Etiam si constet, fatum quemdam esse rei mobilis modum, constetque præterea, modum hunc esse à Deo, tamquam à primâ causâ, dubitari tamen potest, utrum fatum sit à Deo proximè, an famulantibus quibusdam a iis rebus: hinc Philosophia quasdam philosophorum hæc de re perstringit opiniones, quarum nullam cæteris anteponit, quod quamvis Deus utatur geniis cum bonis tum malis; spiritu universi; clementis; corporibus cælestibus; & aliis ejusmodi rebus ad fatum aliquod exercendum, nulla tamen est ex his rebus, quâ Deus utatur generatim ad movendas reliquias res creatas, sive ad omne fatum.

6. *Quo fit, &c.*] Ex dictis Philosophia conficit, providentiam divinam

Palleant plena cornua Lunæ
Infecta metis noctis opacæ,
Quæque fulgenti texerat ore
10. Confusa Phœbe, detegat astra:
Commovet gentes publicus error,
Lassantque crebris pulsibus æra.
Nemo miratur flamina Cori
Litus frementi tundere fluctu,

INTERPRETATIO.

Si orbita Luna plena palleat, fadata terminis noctis obscura, & quo Luna velaverat munis turbat populos, qui propterea repetitis itib[us] fatigant cymbala. Nemo miratur, ventos Cori ferre oras marinas undis tumultuantibus,

NOTÆ.

instar cuiusdam bubulci adhæret: hinc Propertio dicitur *versare boves & plaustra Bootes*. Juvenal. Sat. 5. v. 22.

— Aut illo tempore, quo se Frigida circumagunt pigri sarraca Boota. Illud porrò fidus triplici, hoc nomine donatum, rectè dicitur *summo cardine*, cui propinquum est, *labi*; adeoque hinc tardum seras flamas in aquore mergere, inde verò celeres explicare ortus. Primum quidem fidus illud summo cardine labitur: quia vertitur ad polum Septentrionalē, qui nobis semper appetet, & in quo tanquam in altero Mundi cardine orbis caelestis verti fingitur. Deinde idem fidus tardum seras in mari merrit flamas: quoniam nunquam infra nostrum horizontem descendens, numquam occidit. Denique idem fidus celeres explicat ortus: quod majori duntaxat Solis lumine occultatum statim atque lumen solare objectâ terrâ minutum est, emicat. Ille autem qui hanc causam ignorat, prædicta miratur.

7. Palleant plena cornua luna.] Luna, quæ etiam dicitur *Phœbe*, quod per noctem splendeat, est corpus coeleste opacum, quod solari lumine ita relucet, ut modò angulata, modò rotundam splendoris formam exhibeat. Continuit autem aliquando, ut inter solem, & lunam plenam sive rotundo splendore relucentem, terra ita interjaceat, ut luna umbris terrestribus obscurata ro-

tundum suum splendorem statim amittat, & stellæ, quæ majori lunæ lumine offusæ antè latebant, incipiunt emicare: Tum veteres, qui falsâ superstitione existimabant hinc quidem lunam carminibus pati hoc deliquium, inde vero tinnitu æris vel cymbalorum liberari, ad *ara luna auxiliaria*, ut vocat Tibullus, configiebant: idem Tibullus,

Cantus & è curru lunam deducere ten-tat.

Et faceret si non era repulsa sonent. Juvenalis Sat. 6. 1. 2. v. 440.

Tot pariter pelves, tot tintinnabula di-cas.

Pulsari: jam nemo tubas: nemo era-fatiget.

Vna laboranti poterit succurrere luna.

Nemo nescit vulgatum illud Virgilij Ecl. 8. v. 69.

Carmina vel cœlo possunt deducere lu-nam.

Hæc autem omnia, quæ sex prædictis versibus eleganter describuntur à Philosophiâ, ideo miratur vulgus, quia horum causam nescit.

13. *Nemo miratur, &c.*] Postquam Philosophia quædam protulit, quæ homines propter ignorantiam causarum mirari solent; contraria refert, quæ iidem homines non mirantur, quod illorum causas nōrint. Primum quidem homines non mirantur *Corum sive Casu-*

15. Nec nivis duram frigore molem Fervente Phœbi solviet æstu. Heic enim causas cernere promtum est; Illuc latentes pectora turbant Cuncta; quæ rara provehit atas, 20. Stupetque subitis mobile vu'gus. Cedat inficii nubilus error, Cessent profecto mira videri.

INTERPRETATIO.

neque cumulum nivis frigore induratum li- | Plebecula inconstans miratur ea qua raro-quari calore vehementi Solis: nam hic fa- & subito eveniunt. Error obscurus ignari-ele est cognoscere causas: illuc causa occui- | vulgi facessat; hæc certe desinent videri-to perturbant admiratione omnes mentes. | ammirabilia.

NOTÆ.

vum, ventum ab occasu æstivo spiran- | conjunctio pares optat casus? Optat, in-quam, pares casus: sed non raro, pothabitæ verborum constructione, sensa dun-tat taxat junguntur: sic Cicero dixit: emi-centum aureis & pluris: quamquam hic construictio solita non mutatur: sed ver- | bum quoddam tacitum debet intelligi: quasi diceretur *stupet que rara sunt, & stupet subitis*: sicut enim Tullius dixit 2. de fin. nos *Varrones stupemus*: sic Horatius 1. 1. Satyr. Sat. 4. cecinit,

Hunc capit argenti splendor: stupet Al-bius ære.

21. Cedat inficii.] Ignari: quamquam omnes hic legant, *inficii*; existimavimus tamen deletâ ultimâ syllabâ, quæ scriptorum *inficii* facile introduci potuit, legendum esse *inficii*, hoc est, *ignari vulgi*: leges enim hujus carminis ferre non possunt *inficii*, cujus secunda syllaba producitur Horatio Satyr. 1. 2. Sat. 2.

Illum aut nequities aut vasri inficiia ju-ris.

^a Nam ut quidam ^a me quoque excellentior ait, ^b Αἰδεῖς ἡτούσια σώματα οἰκοδομεῖ. Fit autem sāpe, ut bonis summa rerum gerenda deferatur, ut ^c exuberans retundatur improbitas. Aliis mista quādam, pro animorum qualitate, distribuit: quosdam ^d remordet, ne longā felicitate luxurient: alios duris agitari sinit, ut virtutes animi, patientiae usu atque exercitatione, conficiant. Alij plus aequo metuunt, quod ferre possunt: alij plus aequo despiciunt, quod ferre non possunt. Hos, in experimentum sui, tristibus dicit. Nonnulli ^e venerandū sāculi nomen, gloriōsae pretio mortis, emerunt. Quidam suppliciis inexpugnabiles, exemplum ceteris prætulerunt, invictam malis esse virtutem. Quæ quām rectē atque disposite, & ex eorum bono, quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio est. Nam illud quoque, quod improbis nunc tristia, nunc optata proveniunt, ex eisdem ducitur caussis. Ac de tristibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes existimant. Quorum quidem supplicia, tum ceteros ab sceleribus deterrent, tum ipsos, quibus inveheuntur, emendant: læta verò magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujusmodi felicitate debeant judicare, quam famulari sāpē improbis certant. In qua te illud etiam ^f dispensari credo, quod est forsitan aliud, cuius tam præceps atque importuna natura, ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatæ pecunia remedio medetur. Hic fœdatam probris conscientiam spectans, & se cum fortunā suā comparans, forsitan pertimescit, ne cuius ei jucundus usus est, sit tristis amissio. Mutabit igitur mores, ac, dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelin-

INTERPRETATIO.

^a fortè Hermes Trismegistus. ^b viri | morte consecuti sunt. ^c ideo fieri. ^d com-
faciens corpus virtutes adificant. ^e graffata. ^f movers.
^g affigit. ^h posteritatis famam illustri

NOTÆ.

bus differat: ut quos Deus probat, hos homines improbent, quosque homines probant, hos Deus improbet: sic quo tempore amici Jobi ipsum damnabant, eodem Jobum Deus absolvebat. Quintam hāc in re contraria sunt hominum judicia, & quos alij præmio, alij supplicio dignos arbitrantur.

Deinde mentium sic diversa est temperies, saltem habitā ratione corporis, cum quo junguntur, ut quādam ipso corpore sint infirmiores, quādam fortiores, quādam veluti libratis viribus æquales: quibus omnibus, Deo provi-

dente, modò prospera, modò adversa contingunt, prout hæc conducunt ad vitia removenda, vel ad virtutes promovendas: quod tam ignotum est hominibus, quam illa intima temperies animorum.

9. Nam ut quidam me quoque excellentior ait.] Creditur Hermes Trismegistus, inquit Ascensius, quem Deum effectum fabulatur Gentilitas. Græca autem illa verba αἰδεῖς ἡτούσια, &c. sic reddi debent: viri sacri corpus virtutes adificant: quamquam enim, teste Apostolo, 2. Cor. c. 12. virtus in infirmitate perficit:

quit. Alios in cladem meritam præcipitavit indignè acta felicitas, Quibusdam permisum puniendi jus, ut exercitij bonis, & malis esset causa supplicij. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt convenire. Quid ni? cùm à semet 5. ipsis discepentibus conscientiam vitiis quique dissentiant, faciantque sāpē, quæ cùm gesserint, non fuisse gerenda decernant? Ex quo sāpē summa illa providentia protulit insigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua sibi à pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum se eis 10. dissimileis student esse, quos oderant. Sola est enim divina vis, cui mala quoque bona sint, cùm eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. ¹⁰ Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignatā ordinis ratione discesserit, hoc licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiae liceat temeritati. ¹⁵ ^a Αἰγαλέον δ' εἶπε ταῦτα δὲ οὐ μᾶλα ἀγρεψεν. Neque enim fas est homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. Hoc tantum perspexisse sufficiat, quod naturalium omnium ^b proditor Deus, idem ad bonum dirigens cuncta disponit: dumque ea quæ protulit, in sui similitudinem retinere festinat, ²⁰ malum omne de reipublicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quo sit, ut quæ in terris abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam esse perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis proximitate fatigatum, aliquam carminis expectare dulcedinem. Acci- ²⁵ pe igitur ^d haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

INTERPRETATIO.

^a difficile autem est me hac omnia velut | culum.
deum eloqui. ^b creator. ^c expellit. ^d po-

NOTÆ.

tur, salus tamen corporis, divitiae, & carteræ ejusmodi prosperitates non raro conducunt ad virtutem colendam: sic Deo dicenti, Jobum esse virum justum & colementem Deum, respondit malus Genius, non esse mirum; cùm omnia illi prospera essent. Lib. Job.

^{10.} Ordo enim quidam, &c.] Ut enim rerum omnia creatarum unum

est principium unusque finis, sic necesse est unus sit eorumdem rerum ordo, una providentia, quam utpote infinitam neque animo comprehendere, neque verbis explicare possumus: optimè enim Homerius Iliad. M. αἰγαλέον δ' εἶπε, &c. hoc est: difficile autem hac omnia me tamquam Deum eloqui.